

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Ткаченко Ірина Миколаївна

УДК 342.38 (100)(043.3)

**РЕСПУБЛІКА ЯК ФОРМА ПРАВЛІННЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Автореферат

роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

спеціальність 081 «Право»

освітня програма «Право»

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. Ковальова С.Г.

Рецензент:

к.ю.н., доц. Мамчур Л.В.

Миколаїв – 2020

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Визначне місце у формуванні успішної, конкурентоспроможної країни на світовій арені відіграє форма правління, яка втілена у досвідченому, ефективному керуванні державою. Сучасні реалії дозволяють проаналізувати та виокремити ідеальну форму правління, спираючись на міжнародний досвід світових країн-лідерів.

Слід особливо підкреслити, що в умовах спрямованості розвитку України в проєвропейському напрямку, діяльність держави слід зосередити на побудові ефективної ринкової економіки та сприйнятті принципу «людина – найбільша соціальна цінність» як основоположного.

Проаналізувавши форми правління у сучасному світі, ми можемо поставити правильні акценти на перевагах і недоліках форм правління у світових республіках, з'ясувати причину їхньої успішності, благополуччя; визначити порядок формування державних органів і особливості розподілу повноважень між ними.

Слід також розуміти відмінність між монархіями і республіками – а саме ступінь відповідальності за виконання чи невиконання своїх повноважень перед народом.

Окремо необхідно розглядати правовий режим, який може впливати на політичний зміст форми правління. Не слід забувати, що і республіки бувають недемократичними. Лише тісний взаємозв'язок держави з народом, праця в спільному напрямку дозволять побудувати державу нового рівня.

Залежно від того, яку державу збудуємо ми зараз, залежить майбутнє України, її територіальна цілісність, суверенітет та незалежність. Таким чином, значущість та актуальність обраної нами теми наукової роботи полягає в постійному динамічному розвитку України, її утвердження на світовій арені, як гідного суб'єкта міжнародних відносин, як дійсно європейської країни.

Слід звернути увагу на те, що метою магістерської роботи є не лише виклад теоретичного матеріалу, а й зображення взаємодії і взаємонаслідку

республіканської форми правління і зовнішньої політики держав, простеження впливу форми правління на встановлення правового режиму в конкретних країнах.

Поняття «форма правління» – це не лише теоретична категорія; це скелет держави як політико-правової організації – те, на чому все тримається. Це про державу в цілому, про те, як форма правління впливає на політику, про те як менталітет народу визначає напрямки розвитку країни і вектори руху політики.

Ступінь дослідженості теми. Вивченням питання форми правління, зокрема, і республіканської, займалися такі науковці: П.М. Любченко, О.В. Петришин, С.Г. Серьогіна, М.В. Цвік, В.І. Чорненький, В.М. Шаповал.

Метою роботи є розкриття теоретичних основ та практики функціонування республіканської форми правління.

Завданнями, які поставлені при написанні роботи є:

- охарактеризувати виникнення та розвитку республіканської форми правління;
- розкрити поняття та ознак сучасних республік;
- виокремити різновиди сучасних республік;
- вивчити суть практики функціонування республік в країнах з розвинутими демократичними традиціями;
- вивчити сутність практики функціонування республік в пострадянських європейських країнах;
- вивчити практику функціонування республік в країнах, що розвиваються;
- розкрити історію республіканського ладу на теренах України;
- охарактеризувати республіканську форму правління в сучасній Україні;
- виокремити перспектив вдосконалення республіканської форми правління в Україні.

Об'єктом дослідження є республіка як форма правління держави.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні основи існування республіканської форми правління в сучасному світі.

Методи дослідження. Під час написання роботи автор використовував такі методи дослідження як історичний, порівняльно-описовий, метод вивчення документів, метод теоретико-правового моделювання. Історичний метод був використаний при вивченні передумов виникнення і розвитку республіканської форми правління, від стародавнього рабовласницького світу до остаточного її закріплення після Другої Світової війни, розпаду світових імперії, розпаду Радянського Союзу та проголошення незалежності України. Порівняльно-описовий метод застосовувався під час аналізу практики функціонування республік світу в країнах з розвинутими демократичними традиціями, в пострадянських європейських країнах та в країнах, що розвиваються. Метод вивчення документів має місце під час роботи та аналізу з конституціями різних республік світу. Метод теоретико-правового моделювання застосовувався під час визначення оптимальної форми правління для сучасної України, що дозволить нашій державі стабілізувати свій економічний стан та стати гідним партнером для інших країн світу.

Апробація дослідження. Здійснено публікацію наукових робіт з тем: «Вплив національних традицій на форму правління держави» (Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасної освіти: реалії та перспективи» яка відбулась 17 травня 2019 року в Маріупольському коледжі ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»,) та «Модель республіканської форми правління в Республіці Білорусь» (Всеукраїнська науково-практична конференція «Могилянські читання - 2019: Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі», яка була проведена 14 листопада 2019 року в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили).

Структура роботи. Дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів висновків та списку використаних джерел.

Загальний обсяг роботи – 108 сторінок. Основний текст складає 98 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми магістерської роботи, ступінь наукової розробки проблеми дослідження; визначені основна мета і конкретні завдання роботи, її об'єкт і предмет, методологічні, теоретичні та емпіричні основи.

Розділ I. Теоретичні основи існування республік, ознаки республіканської форми правління

Присвячений дослідженню історії зародження республіканської форми правління в рабовласницьких державах, які проявляли найперші ознаки демократії.

Охарактеризовано причини виникнення та процес розвитку республіканської форми правління. Перші ознаки республіканської форми правління проявилися в демократичній республіці Афін, де аристократична верхівка та народне зібрання самостійно керували містом-державою. Другим яскравим прикладом республіканської форми правління був період Римської республіки. Саме від лат. *res publica* бере своє визначення поняття республіки – тобто справи народної, справи громади.

Розкрито поняття та ознаки сучасних республік. Визначено, що республікою є та форма державного правління, за якою весь суверенітет держави належить народові, а вищі посадові особи та органи державної влади обираються на певний строк, поділяються на законодавчу, виконавчу та судову гілку влади. Ключовими ознаками Республіки є розподіл державної влади на конкретні гілки – законодавчу, виконавчу і судову; виборність посад органів державної влади на конкретний термін.

Виокремлено різновиди сучасних республік – парламентська, президентська, змішана. Названо нетипові види республік, з якими погоджуються не всі науковці. Визначено взаємозалежність розмежування на

види республік за рахунок специфіки владних відносин між органами державної влади.

Розділ II. Практика функціонування республік світу

Присвячений детальному аналізу форм правління різних країн з метою визначення практики функціонування республік світу.

Вивчено суть практики функціонування республік в країнах з розвинутими демократичними традиціями, а саме країнах Західної Європи (Німеччина, Франція, Італія, Швейцарія) та Сполучених Штатах Америки. Переважною більшістю в цих країнах функціонує парламентська республіка.

Вивчено сутність практики функціонування республік в пострадянських європейських країнах, а саме країнах Прибалтики (Естонія, Латвія, Литва), Білорусь та Молдова. Переважна більшість пострадянських європейських країн за формою правління є парламентськими республіками, головною перевагою яких є максимально тісний зв'язок з принципом народного представництва.

Вивчено практику функціонування республік в країнах, що розвиваються – це країни Азії (Росія, Китай, Індія, Монголія, Індонезія), Африки (Алжир, Єгипет та Південно-Африканська Республіка), Латинської Америки (Аргентина, Бразилія, Болівія, Мексика та Чилі). Переважна більшість цих країн є президентськими республіками, встановленню конкретної форми правління яких передували певні історичні, національні традиції.

Окрім характеристики практики функціонування республік, наведено зразки зовнішньої політики, яку провадять ці країни. Така взаємозалежність форми правління і зовнішньої політики наочно зображує відповідну дію політичного режиму, який може бути демократичним чи авторитарним.

Досвід зарубіжних країн є вкрай важливим для України, адже в подальшому ми можемо імплементувати деякі його положення і в нашій правовій системі та законодавстві.

Розділ III. Республіканська форма правління України

Присвячений характеристиці історичного становлення республіканських традицій на території України та виокремленню перспектив вдосконалення республіканської форми правління нашої країни.

Розкрито історію республіканського ладу на теренах України, яка найбільш яскраво проявлялась в період основних трьох історичних віх розвитку республіканського ладу на теренах України – козацьку добу, період національно-визвольних змагань 1917-1920 років та період Республіки Рад.

Охарактеризовано республіканську форму правління в сучасній Україні. У 1991 році Україна зіткнулася із завданнями здобуття реального суверенітету й незалежності, становлення української державності, формування єдиних органів державної влади, створення ефективної економіки, забезпечення соціальної стабільності, гарантування національної безпеки, вибору вектору зовнішньої політики та отримання міжнародного визнання у світі. З плином часу, форма правління України зазнала певних деформацій і в наступному змінювалась 5 разів. Сьогодні Україна є унітарною демократичною парламентсько-президентською республікою, яка має багатопартійну політичну систему.

Виокремлено перспективи вдосконалення республіканської форми правління в Україні. Основним акцентом розвитку і вдосконалення республіканської форми правління в Україні має бути демократичний режим, цілеспрямована діяльність з метою запобігання узурпації влади, активна дія принципу стримувань та противаг, який є базовим в розвинутих та демократичних країнах.

ВИСНОВКИ

У висновках роботи викладено підсумки здійсненого дослідження, наведено теоретичні узагальнення щодо процесу виникнення та розвитку республіканської форми правління, визначення поняття та ознак сучасних республік, виокремлено перспективи вдосконалення республіканської форми правління в Україні.

1. Зародження республіканської форми правління відбулося в рабовласницьких державах, які проявляли найперші ознаки демократії, а найбільш яскраво проявилася вона в демократичній республіці Афіні, де аристократична верхівка та народне зібрання самостійно керували містом-державою. Саме в Афінах було виокремлене поняття приватної власності, сформувався інститут захисту прав людини, та система демократичної поведінки населення. Досвід Афіні та Риму вплив в середньовічній Європі унікальні на той час зразки принципів місцевого самоврядування.

2. Республіка – це форма державного правління, за якою весь суверенітет держави належить народові, а вищі посадові особи та органи державної влади обираються на певний строк, поділяються на законодавчу, виконавчу та судову гілку влади і взаємодіють на основі системи стримувань і противаг.

3. Існують такі види сучасних республік – парламентська, президентська, змішана, суперпрезидентська та соціалістична республіки. Розмежування на види республік відбувається за рахунок специфіки відносин між органами державної влади, а саме – президентом, парламентом і урядом. Відповідно, в парламентській республіці найбільше коло повноважень належить Парламенту, в президентській республіці – Президенту. Суперпрезидентська республіка є тою формою правління, за якої Президент сконцентровує в своїх руках максимум повноважень; часто це призводить до узурпації влади і встановлення авторитарного режиму. Соціалістичними республіками в сучасному світі є Куба, Китай та КНДР, основною ознакою яких є зосередження влади в руках правлячої партії (як правило, комуністичної). Існують також змішані

республіки, як наприклад парламентсько-президентська чи президентсько-парламентська республіка. На практиці більше повноважень має той орган державної влади, який в цьому формулюванні стоїть на першому місці.

4. Практика функціонування республіканської форми правління в країнах з розвинутими демократичними традиціями є дуже позитивною за рахунок ефективного керування державами. Країни Західної Європи і США є зразком сучасного державотворення тому, що за умови успішного менеджменту змогли досягти високого рівня економічного розвитку та стати передовими державами світу. Ці країни провадять активну зовнішню політику – є успішними інвесторами, співпрацюють з багатьма країнами, сприяють врегулюванню міжнародних конфліктів. Країни Європи та США є відкритими, глобалізованими державами – наприклад, долар став основною валютою всього світу, а не тільки США. Також практика функціонування республіканської форми правління є успішною за рахунок рівня розвитку населення, ментальної складової – громадяни мають активну громадську позицію, виступають за захист прав людини і громадянина.

5. Практика функціонування республіканської форми правління в пострадянських європейських країнах є прогресивною. Країни Балтії зараз значно випереджують за рівнем розвитку Білорусь, Молдову та Україну за рахунок членства в Європейському Союзі та європейської підтримки. Переважна більшість пострадянських європейських країн за формою правління є парламентськими республіками, головною перевагою яких є максимально тісний зв'язок з принципом народного представництва.

6. Практика функціонування республіканської форми правління в країнах, що розвиваються, також є прогресивною. Економіка цих країн постійно розвивається; так само, як і державо-владні процеси. Переважна більшість цих країн є президентськими республіками, встановленню конкретної форми правління яких передували певні історичні, національні традиції. А саме, однією з таких причин є те, що для вирішення численних проблем і викликів країн, що розвиваються, була потрібна концентрована державна воля,

уособлена у вигляді «сильного» президента, яка спиралась на організовану виконавчу владу.

7. Ідеї національної самобутності та створення самостійної держави українцям були властиві завжди, втім способи її реалізації не завжди були наявні. Однією з можливостей створення незалежної України виникли після розпаду Російської імперії, чим скористалась українська політична еліта. На жаль, шансів на існування УНР не було. Попереду було тяжке ХХ століття, в якому республіка існувала суто формально, підкорюючись тоталітаризму та авторитаризму.

8. Сучасна Україна за формою правління є парламентсько-президентською республікою. В країні активно застосовується система стримувань і противаг, яка протидіє узурпації влади. Практика функціонування республіканської форми правління в Україні свідчить про те, що вона дійсно є парламентсько-президентською республікою, де Президент має ряд суттєвих повноважень, що свідчить про те, що наша країна не є суто парламентською республікою. Також в країні активно функціонує місцеве самоврядування, проводиться реформа децентралізації, що свідчить про розвинуту систему громадського суспільства і демократії. Для стабілізації економічного стану та активного партнерства з іншими країнами світу в першу чергу Україні потрібно подолати ворога. Нестабільність України в плані вибору форми правління, часта її зміна (за останні 28 років вона змінювалась 5 разів) загрожує зміною правового режиму та викривленням державно-правових процесів, що тривають в Україні під час побудови її як самостійної і сильної держави.

9. Україна має схильність до різних форм правління, і тому – право на обґрунтований історично вибір. Але все ж головним, на нашу думку, за будь-якої форми державного правління, має залишатися принцип балансу стримувань та противаг, який є базовим принципом в країнах, що претендують на те, щоб їх називали розвинутими та демократичними. Внутрішня політика України загальмовується через збройну агресії Російської Федерації проти України та нестабільне економічне становище.

Для того, щоб бути успішною державою Європи і світу Україні слід перемогти ворога, остаточно визначитись з формою правління (на нашу думку, нинішня парламентсько-президентська республіка є найбільш оптимальним варіантом), а також дотримуватись демократичного режиму, провадити державну політику в дусі захисту прав і свобод людини і громадянина.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. «Вплив національних традицій на форму правління держави» на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної освіти: реалії та перспективи» Маріупольського коледжу ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет».
2. «Модель республіканської форми правління в Республіці Білорусь» на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Могилянські читання - 2019: Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі» Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

АНОТАЦІЇ

Ткаченко І.М. Республіка як форма правління у сучасному світі: теорія та практика функціонування. Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 081 «Право». Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2020.

Магістерську роботу присвячено дослідженню республіканської форми правління країн світу. У роботі розглянуто процес виникнення та розвитку республіканської форми правління, визначено поняття та ознаки сучасних республік. В роботі детально проаналізовано практику функціонування республіканської форми правління в різних країнах світу. Досліджено історію становлення республіканської форми правління України. Виокремлено

перспективи вдосконалення республіканської форми правління в Україні та сформульовано пропозиції з вдосконалення чинного законодавства України.

Ключові слова: республіканська форма правління, практика функціонування, історія становлення, поняття та ознаки республіки, парламентська республіка, президентська республіка, змішана республіка.

Tkachenko I.M. The Republic as a Form of Government in the Modern World: Theory and Practice of Functioning.

Diploma thesis for the fulfillment of educational-qualification level of «Master» in specialty 081 «Law». Petro Mohyla Black Sea National University. – Mykolaiv, 2020.

The master's thesis is devoted to the study of the republican form of government of the countries of the world. The process of emergence and development of the republican form of government is considered, the concepts and features of modern republics are defined. The practice of the functioning of the republican form of government in different countries of the world is analyzed in detail. The history of formation of the republican form of government of Ukraine is investigated. Prospects for improvement of the republican form of government in Ukraine are outlined and proposals for improvement of the current legislation of Ukraine are formulated.

Keywords: republican form of government, practice of functioning, history of formation, concepts and characteristics of republic, parliamentary republic, presidential republic, mixed republic.